

De hand aan de ploeg

Vlaamse landbouworganisaties en Vlaams-nationalistische partijen in de twintigste eeuw – Deel II

BART COPPEIN

In het eerste deel van dit artikel hebben we het afgebakende onderzoeksveld bemest door de geringe aandacht in de wetenschappelijke geschiedschrijving voor de Vlaamse landbouworganisaties naast de BB te verklaren en het weidse panorama van de Vlaamse landbouworganisaties door middel van organisatieschetsen te overzien. Nu is de tijd van ploegen aangebroken. In dit tweede en laatste deel willen we onderzoeken in welke mate Vlaams-nationalistische partijen in hun programma's aandacht aan landbouw besteedden en in welke mate die eventuele aandacht zich vertaald heeft in contacten met Vlaamse landbouworganisaties.

Een minder belang

Velen zullen wellicht geneigd zijn te denken dat de landbouwproblematiek voor de Vlaams-nationalistische partijen van de twintigste eeuw altijd een minder belang is geweest, dat slechts vanop de achtergrond enige aandacht kreeg toebedeeld. Hoe het Vlaamse Front, het Vlaams Nationaal Verbond en de Volksunie tegenover de landbouwsector stonden en welke voorstellen ze erover opnamen in hun partijprogramma's, zou ongetwijfeld het voorwerp kunnen uitmaken van een uitgebreid proefschrift.⁴⁵

Als smaakmaker voor verder onderzoek willen we in dit hoofdstuk het landbouwstandpunt van het Verdinaso onder de loep nemen. Voor deze organisatie bekleedde de landbouwproblematiek een niet onbelangrijke rol in haar corporatistische opvattingen.⁴⁶ Dat het Verdinaso-embleem bestond uit een rad, een

45. Het Vlaams Nationaal Verbond had bijvoorbeeld goede contacten met het BF (cf. infra) en was niet ongevoelig voor de landbouwproblematiek van de jaren dertig en de oorlogsjaren. Zie onder meer: *De nood der Vlaamse boeren*, Aalst, 1936; K. HAMBROUCK, *De boer in den nationaal-socialistischen staat*, Antwerpen, 1942. Beide publicaties werden opgenomen in: B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt-Gent, 1995, p. 679. Het archief van het Vlaams Nationaal Verbond berust in het SOMA: D. MARTIN, *Inventaris VNV*, Brussel, 1985. Binnen de Volksunie hebben meerdere parlementsleden uitvoerig aandacht besteed aan de landbouwsector, onder meer Ludo Sels, Willy Persyn, Jaak Vandemeulebroucke en Bart Staes. Zie voor de landbouwstandpunten van het Vlaams Blok: M. SPRUYT, *Wat het Vlaams Blok verzwijgt*, Leuven, 2000, pp. 163-164.

46. De vraag of en in hoeverre het Verdinaso mag gezien worden als een Vlaams-nationalistische organisatie moet genuanceerd beantwoord worden en kan binnen het bestek van deze bijdrage niet aan bod komen.

zwaard en... een ploeg, is in dat opzicht wel zeer betekenisvol. Daarenboven werd de Nieuwe Orde-administratie van de landbouwpolitiek in de oorlogsjaren, met name de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie, voor een belangrijk stuk gemodelleerd naar de Verdinaso-principes van de dertiger jaren en werden talrijke voormalige Verdinaso-leden er tewerkgesteld. Dat wijzelf het meest vertrouwd waren met het Verdinaso, is slechts een laatste, bijkomende factor geweest.⁴⁷

Het Verdinaso en het Verbond van Dinaso Corporaties

Het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso) werd op 6 oktober 1931 opgericht door Joris Van Severen, nadat deze laatste zich door zijn radicale opvattingen over staats- en maatschappijordening onmogelijk had gemaakt binnen het Algemeen Vlaams Nationaal Verbond. Van Severen bouwde het Verdinaso uit volgens een vierdelige structuur, zij het dat die zeker in de beginjaren op het terrein zelf niet altijd even duidelijk was en dat niet alle onderdelen zich even sterk zouden ontwikkelen. Allereerst was er de politieke beweging, het Verdinaso, die vanaf december 1932 het weekblad *Hier Dinaso!* uitgaf. Daarnaast was er de militie, vanaf 1 augustus 1934 de Dinaso Militanten Orde, die vanaf 1938 het maandblad *Recht en Trouw* publiceerde en de beeldvorming over het Verdinaso domineerde. Verder was er een jeugdverbond, het Verbond van Dinaso Knapen-vendels, dat in 1935 werd omgevormd tot Verbond van Jong Dinaso-vendels en gaandeweg werd aangevuld met een studentenwerking, waarvan *Jong Dinaso* en *De Dinaso Student* de lijfbladen waren. De vierde pijler ten slotte was een verbond van solidaristische corporaties, waarop we hierna ingaan. Na de dood van Van Severen in Abbeville op 20 mei 1940 kwam het tot een openlijke polarisatie tussen de politieke beweging en de militie, waarbij de militie uiteindelijk aan het langste eind trok, waardoor het Verdinaso in mei 1941 opging in de Eenheidsbeweging-Vlaams Nationaal Verbond en openlijk zou collaboreren met de bezetter.⁴⁸

Het Verbond van Dinaso Corporaties werd in 1934 opgericht als opvolger van het ontbonden Verbond van Nationale Arbeiderssyndicaten en stond onder leiding van Pol Le Roy. Het Verbond van Dinaso Corporaties was opgevat als een overkoepeling van beroepscorporaties en beoogde de “*vervanging van de parlementaire democratie met algemeen stemrecht door een politieke vertegenwoordiging op*

47. Van 4 augustus 2003 tot 31 januari 2004 waren wij verbonden aan het Universiteitsarchief van de K.U.Leuven als archivaris op het archief en fonds Joris Van Severen.

48. Zie m.b.t. het Verdinaso: M. DE WILDE, *De Kollaboratie*, Kapellen, 1985, dl. 1, pp. 41-53; R. VANLANDSCHOOT, *Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso)*, in: R. DE SCHRUYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3192-3204. Zie m.b.t. de archieven van het Verdinaso en zijn geleidingen: B. COPPEIN, *Het Archief en het Fonds Joris van Severen in het Universiteitsarchief te Leuven. Een Status Quaestionis*, in: M. CAILLIAU (red.), *Joris van Severen. Zijn persoon, zijn gedachten, zijn invloed, zijn werk. Jaarboek 10*, Ieper, 2006 (in voorbereiding).

VERDINASO

VERBOND VAN DINASO-CORPORATIES

De Dinaso- Landbouwpolitiek

PROGRAM

DER DINASO BOEREN-CORPORATIE

726

Brochure uitgegeven door het Verdinaso-Verbond van Dinaso-Corporaties, met het programma van de Dinaso-Boerencorporatie in 1935. (ADV N, VBRB726)

*basis van belangengroepen*⁴⁹, maar bleek van alle Verdinaso-geledingen het minst succesvol. Er waren wellicht nooit meer dan 1.000 leden en de meeste corporaties bestonden enkel op papier. Het orgaan van het Verbond van Dinaso Corporaties was van 1935 tot 1939 *Orde!*, dat als bijlage bij *Hier Dinaso!* verscheen, maar waarvan vanaf 1938 ook een iets uitgebreidere versie als apart maandblad werd uitgebracht. Binnen het Verbond van Dinaso Corporaties werden ook een Dinaso Boerencorporatie en een Dinaso Vlasserscorporatie opgericht, die er alleen in West-Vlaanderen in slaagden om een drukke activiteit aan de dag te leggen.⁵⁰

De Dinaso Boeren- en Vlasserscorporatie

Het was Joris Van Severen zelf die “*de Dietsche boerenstand*” bestempelde als “*de levensbron der Dietsche Natie*”.⁵¹ Het landbouwprogramma van het Verdinaso dat achter die uitspraak ligt, kan achterhaald worden via een analyse van de propaganda-brochures en de artikelen verschenen in *Orde!* (in zijn beide gedaanten).

De Dinaso Boerencorporatie beschouwde de bestaande landbouworganisaties als relicten van de klassendemocratie, waarin bevolkingsgroepen zich tegen elkaar opstelden bij de verdediging van hun belangen en waar uiteindelijk altijd de wil van de meerderheid zegevierde. De BB moest sowieso niet rekenen op veel clementie. Hem werd allereerst economisch geldgewin en politiek machtsspel verweten. Daarbij werd uiteraard verwezen naar de liquidatie van de Middenkredietkas, een duidelijk voorbeeld van de nefaste gevolgen daarvan. Ten tweede werd de BB verweten een “*ondermijnende strijd tussen volksgenoten*” te voeren, die inging tegen de pauselijke encycliek *Quadragesimo Anno*. Een derde en laatste factor was volgens de Dinaso Boerencorporatie de BB-leiding, die “*benevens enkele idealisten*”, bestond uit “*een massa onbevoegde, onverantwoordelijke, en profiteerende mensen*”.⁵²

De Dinaso Boerencorporatie focuste in haar propaganda echter vooral op de leden van het BF, een jonge organisatie waar ze slechts schijnbaar iets positiever tegenover stond. Ook de betogingen en stakingen van het BF leidden er immers

49. Deze definitie van het zgn. politieke corporatisme ontleenden we aan: D. LUYTEN, *Corporatisme*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 1, p. 803. Zie tevens: D. LUYTEN, *Het sociale en economische leven. Rantsoenering, arbeidsverhoudingen en productie voor de Duitsers*, in: M. VAN DEN WIJNGAERT (red.), *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, 2004, p. 81.

50. L. KONGS & J. CREVE, *Verbond van Dinaso Corporaties (VDC)*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3204-3205.

51. J. VAN DEN BULCKE, *De Boer en het Corporatiewezen*, Gent, s.d., p. 2.

52. J. VAN DEN BULCKE, *De Boer en het Corporatiewezen [...]*, p. 5; Boerenbond-Boerenfront, in: *Orde!*, juli 1938 (ook citaten); Boer zijn moet weer een eer worden, in: *Orde!*, februari 1938. Het laatste artikel verscheen ook onder een andere titel, maar met dezelfde tekst als: Voor onze Boeren. De besten uit ons volk, in: *Orde!*, 29 januari 1938, bijlage van *Hier Dinaso!*

alleen maar toe om de klassenstrijd te verscherpen en verschilden in de grond, aldus deze redenering, niet van de methodes van de BB: “Ik zeg zonder wrok maar overtuigend: de strijd van het Boerenfront is, trots alle goede inzichten, hopeloos en mis. Hij levert geen inzicht, hij verdeelt alleen ons volk nog meer, en verscherpt de klassen- en groepstegenstellingen, hij berust op de veroordeelde basis van het liberalistische en individualistische denken. De toekomst eischt anders van ons.”⁵³ Tevens werd erop gewezen dat de stakingen van het BF de landarbeiders wel eens op ideeën zouden kunnen brengen en zouden kunnen leiden tot “marktplunderingen, overrompelingen van hofsteden en algemeene stakingen”.⁵⁴ Hiermee werd een meer dan gevoelige snaar betokkeld: in de regel waren landarbeiders geen lid van de BB noch van het BF, alhoewel beide organisaties zeker voor hen openstonden. De facto ervoeren de landarbeiders de bestaande landbouworganisaties immers toch vooral als patroonsorganisaties en werden ze er ook effectief als het vijfde wiel aan de wagen gezien en dienovereenkomstig behandeld. Dit leidde ertoe dat de grote massa van landarbeiders ongeorganiseerd aan de kant bleef en de gevolgen inderdaad niet te overzien zouden zijn als deze ‘stuurloze massa’ op hol sloeg.⁵⁵

Op die manier verscheen uiteindelijk de Dinaso Boerencorporatie als enig, overblijvend alternatief in beeld als een corporatie waarin boeren en landarbeiders samen opgenomen waren en die onvermijdelijk tot een betere landbouwpolitiek zou leiden. Haar inschakeling in het Verbond van Dinaso Corporaties zou bovendien leiden tot een optimale samenwerking met de andere beroepscorporaties en het einde van de klassenstrijd. De inbedding van het Verbond van Dinaso Corporaties in het Verdinaso zou de garantie vormen voor een nieuwe staatkundige orde, waarbinnen de corporatieve orde zou gedijen.⁵⁶ Het voorbeeld van nazi-Duitsland werd als ‘overtuigend bewijs’ opgevoerd van de baten, die landbouwers van een dergelijke nieuwe orde mochten verwachten.⁵⁷

De definitie van die baten was vooral een reactie tegen de landbouwcrisis van de jaren dertig, die voor de Dinaso Boerencorporatie het perfide bewijs vormde van het falen van de vrije markteconomie, die met zijn wet van vraag en aanbod boeren niet toeliet om zelf hun prijzen te bepalen voor hun producten. Een ander

53. Boerenbond-Boerenfront, in: *Orde!*, juli 1938 (ook citaat).

54. Aan de leiders van het “Boerenfront”. Waarheen met het Boerenfront?, in: *Orde!*, april 1938. Tot de jaren vijftig van de twintigste eeuw werkten talrijke knechten en meiden op de landbouwbedrijven; zij waren bijna nooit aangesloten bij een landbouworganisatie.

55. Het probleem zou zich na de Tweede Wereldoorlog als vanzelf oplossen door de massale afvloeit van externe arbeidskrachten uit de landbouw: boeren konden zich geen knechten en meiden meer permitteren.

56. Boerenbond-Boerenfront, in: *Orde!*, juli 1938; Gesprek met een boerenfronter, in: *Orde!*, 22 mei 1938, bijlage bij *Hier Dinaso!*

57. Een uit het Duits vertaald artikel werd integraal gepubliceerd: K. SCHUNEMANN, Van den chaos naar de Orde. De Bloei van den Duitschen landbouw onder het Nationaal-Socialistische Regime, in: *Orde!*, 23 april 1938, bijlage bij *Hier Dinaso!*

misbruik dat de Dinaso Boerencorporatie aanklaagde, was de onzekerheid van boeren op pachthofsteden, die ertoe leidde dat ze geen investeringen deden.⁵⁸

Wat stelde de Dinaso Boerencorporatie daar nu concreet tegenover? Om te beginnen ging ze uit van het basisprincipe dat een landbouwer, die zijn hofstede doeltreffend uitbaatte – hetzij als pachter hetzij als eigenaar – daar vrij over kon beschikken, zolang hij die verplichting nakwam, en bijgevolg ook deze hofstede aan zijn nakomelingen moest kunnen doorgeven. Deze bedrijfszekerheid deed niets af van het eigendomsrecht van de eigenaar van een pachtboerderij, maar ontnam hem wel het zelfbeschikkingsrecht van zijn eigendom. Ten tweede wou de Dinaso Boerencorporatie een optimalisering van de landbouwoppervlakte door een verdeling van te grote boerderijen, ontginning en de vruchtbaar-making van woeste gronden, drainering en indijking en technische verbeteringen. Ten derde werd een rechtvaardige prijszetting voorgespiegeld, die zou afhangen van de kwaliteit van de producten en de seizoenen. Ten vierde werd zelfvoorziening voor het Dietsche Volk nagestreefd. Ten slotte beloofde de Dinaso Boerencorporatie om het landbouwonderwijs en de ‘sociale voorzorg’ te bevorderen en een eigen kredietwezen uit te bouwen.⁵⁹

Binnen het Verbond van Dinaso Corporaties werd specifiek voor de vlasnijverheid de Dinaso Vlasserscorporatie opgericht, die eveneens een eigen programma had. Klemtonen daarin waren onderhandeling met de nationale textielcorporatie over de afzetmogelijkheden, uitschakeling van de grote winsten van tussenpersonen, verkoop van de afgewerkte producten in stapelhuizen volgens een vast merkenstelsel, oprichting van inlichtingenbureaus in het buitenland, protectionisme (door middel van een invoerverbod of hoge invoerrechten op buitenlandse producten), rechtvaardige lonen voor de vlasarbeiders, vakkundige opleiding van de vlassers en een eigen bankinrichting.⁶⁰

Afgezien van de sterke corporatistische inslag, die er precies het wezen van uitmaakte, verschilden de landbouwprogramma’s van de Dinaso Boeren- en Vlasserscorporatie met andere woorden niet erg van de toen gangbare standpunten van de andere landbouworganisaties.

58. J. VAN DEN BULCKE, *De Boer en het Corporatiewezen [...]*, pp. 3-7.

59. *De Dinaso-Landbouwpolitiek. Program der Dinaso Boeren-Corporatie*, Gent, s.d. [1935], art. III en art. VI tot IX.

60. *De Dinaso-Vlaspolitiek. Wat wil de Dinaso Vlasserscorporatie verwezenlijken?*, Antwerpen, s.d., pp. 7-13.

Een vruchtbare relatie

Doorheen de geschiedenis van RUZ maar vooral van BF en ABS, valt op dat er op bepaalde momenten nauwe banden zijn geweest tussen bestuursleden van die organisaties en vertegenwoordigers van Vlaams-nationalistische partijen. Naar onze bevindingen lijkt er echter, met uitzondering van de Tweede Wereldoorlog, geen sprake te zijn geweest van een diepgaande, institutionele verankering en ging het vooral om – zij het niet geheel – toevallige, persoonlijke netwerken.

Het quasi-monopolie van de BB zorgde in Vlaanderen immers voor een zeer sterke polarisatie, waarbij al wie anti-BB was onvermijdelijk aan hetzelfde zeel trok en toenadering tot elkaar zocht. Zowel de landbouworganisaties als de Vlaams-nationalistische partijen haalden voordeel uit die ‘natuurlijke’ samenwerking. Vlaams-nationalistische partijen mochten redelijkerwijze verwachten dat landbouwers die zich niet achter het BB-model konden scharen, evenmin zouden stemmen voor de katholieke partij en later de Christelijke Volkspartij, van wie de landbouwvertegenwoordigers unisono uit de BB kwamen, en dat ze bijgevolg op zijn minst een deel van die stemmen zouden kunnen recupereren. Dit gold des te meer voor de bestuursleden van de landbouworganisaties. De landbouworganisaties werden op hun beurt dikwijls tijdens hun oprichtingsfase van op de achtergrond geruggensteund door leden van Vlaams-nationalistische partijen en wisten dat ze, als ze dat wilden, een bevoorrechte gesprekspartner zouden zijn van deze partijen bij de belangenbehartiging van de landbouwers.

In dat licht mag het dus geen verbazing wekken dat RUZ-stichter en voorzitter Ortaire Caudron uit een uitgesproken daensistisch milieu afkomstig was⁶¹, dat het BF in de jaren dertig in de smaak viel van het Vlaams Nationaal Verbond, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog tal van Nieuwe Orde-figures de leiding van de landbouwadministratie nagenoeg monopoliseerden, dat het BF mee aan de wieg stond van de Volksunie,⁶² dat de gewezen activist en VNV-er Gerard De Paep zich als propagandist van de drietandacties opwierp en dat ABS-voorzitter Willy Persyn tien jaar lang voor de Volksunie als senator zetelde, wat de apolitieke houding van het ABS danig op de proef zou stellen. Laat ons toe bij wijze van *case-study* op enkele van deze voorbeelden dieper in te gaan.

61. Zie m.b.t. Ortaire Caudron: R. D'HAESE, *De overgang van Daensisme naar Vlaams-nationalisme in het arrondissement Aalst 1914-1925*, RUGent, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1976; F. VAN CAMPENHOUT, *Lexicon van de Daensistische beweging*, Gent-Oostakker, 1993.

62. Onder meer Ludo Sels (1916-1988), vrijgestelde van het BF, was in 1954 één van de stichters van de Volksunie. Hij zetelde van 1968 tot 1978 als volksvertegenwoordiger voor die partij. Zie m.b.t. Sels: B. COPPEIN, *Met de drietand in de rug! [...]*, pp. 54-55 en 59; F. SEBERECHTS, *Sels, Ludo*, in: R. DE SCHRUYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, p. 2731.

Het Boerenfront en de lokroep van de Nieuwe Orde

Het BF werd aanvankelijk door de Belgische Werkliedenpartij met veel welwillendheid begroet: de socialisten zagen in deze ‘revolutionaire’ landbouworganisatie een uitgelezen kans om hun landbouwprogramma te verspreiden en hun stemmen-aantal op het platteland eindelijk gevoelig uit te breiden.⁶³

Het is evenwel anders gelopen; vooral het Vlaams Nationaal Verbond slaagde er immers in om het BF voor zijn kar te spannen. Voor de Tweede Wereldoorlog lijkt er evenwel geen sprake te zijn geweest van structurele contacten tussen beide organisaties, maar een aantal elementen tonen duidelijk het wederzijds belang aan. Allereerst werd in de pers van het Vlaams Nationaal Verbond (bv. *De Schelde en Volk en Staat*) uitvoerig bericht over de aardappelstaking van 1936 en werden na de oprichting van het BF in 1937 in uiterst lovende woorden gesproken over het BF en zijn leider, Louis Van Kerckhoven. Ten tweede waren parlementsliden van het Vlaams Nationaal Verbond als Thomas Debacker en Ward Hermans wellicht op de achtergrond betrokken bij de aardappelstaking van 1936 (en mogelijk ook bij de oprichting van het BF een jaar later?) en lieten ze nadien, onder meer bij de bespreking van de landbouwbegrotingen in de Kamer, geen kans onbenut om hun steun te betuigen aan het BF en de organisatie voor te stellen als een alternatief voor de BB. Ook de hypothese dat er een mogelijke correlatie zou kunnen bestaan tussen het aantal BF-leden in een arrondissement en de score van het Vlaams Nationaal Verbond bij de verkiezingen van 2 april 1939 mag niet zonder meer van tafel geveegd worden.⁶⁴

De benoeming van de algemeen secretaris van het Boerenfront, Piet Meuwissen (1909-1968) aan het hoofd van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie lijkt echter het meest overtuigende bewijs van de koersrichting van het BF. Meuwissen was de zoon van de rector van de Gentse Rijksuniversiteit en speelde als student in de eerste helft van de jaren dertig een niet onbelangrijke rol in het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond en het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond. Vooraleer hij in 1937 bij het BF terecht kwam, was hij in 1936 privé-secretaris van de minister van Landbouw, Gustaaf Sap, geweest.⁶⁵

De Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie werd door Emiel De Winter, secretaris-generaal van het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening, opgericht bij besluit van 27 augustus 1940 en moest instaan voor de productie, de verwerking en de handel in landbouwproducten en voedingswaren. Als dusdanig was ze de feitelijke instantie die tijdens de Tweede Wereldoorlog belast was met de marktordening en de bevoorrading van de bevolking. Meuwissen werd als

63. P. DE CAUWER, *De reactie van de Vlaamse boerenwereld op de landbouwcrisis [...]*, pp. 77-84.

64. Deze argumenten ontleenden we aan: P. DE CAUWER, *De reactie van de Vlaamse boerenwereld op de landbouwcrisis [...]*, pp. 86-93.

65. L. VOS, *Meuwissen, Piet*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, pp. 2048-2049.

corporatieleider bijgestaan door een adviserende bijraad en stond onder direct toezicht van De Winter zelf. De Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie werd op een sterk corporatistische leest geschoeid en ontpopte zich tot een bijzonder logge, bureaucratische instelling.⁶⁶ Op het hoogtepunt van haar werking, in 1943, stelde ze meer dan 12.000 mensen te werk.⁶⁷

Dat heel wat Nieuwe Orde-figuren tijdens de Tweede Wereldoorlog in dienst waren van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie, blijkt uit de feiten.⁶⁸

66. Er waren op basis van een indeling in productgroepen, tien hoofdgroeperingen, waarbij leden van de hele productieketen zich verplicht moesten aansluiten, met name: granen en veevoeders; zuivel, vetten en oliën; vee, vlees en eieren; tuinbouwproducten, groenten en fruit; landbouwgrondstoffen; suiker- en nijverheidsteelten; aardappelen; vis en visserijproducten; brouwerij, mouterij, stokerij en dranken; koloniale voedingswaren. De hoofdgroeperingen stonden op hun beurt elk onder leiding van een president, met naast zich een raad, en waren verder ingedeeld in bedrijfs- of vakgroeperingen. Bovenop dit verticale niveau werden in de loop van 1942-'43 nog drie horizontale structuren uitgebouwd, namelijk de sectoren Land- en Tuinbouw, Voedingsnijverheid en Handel en Distributie, die voornamelijk tot doel hadden om de bestaande beroepsverenigingen te vervangen. De verticale en horizontale geledingen werden ondersteund door een uit de kluiten gewassen Algemeen Secretariaat en een Algemene Directie.

67. F. BAUDHUIN, *L'économie belge sous l'occupation allemande 1940-1944*, Bruxelles, 1945, pp. 156-161; P. BOURGEOIS, C. DEVOLDER, M. GUINAND e.a., *Het Ministerie van Landbouw (1884-1990). Deel I. Organisatiestructuur van de centrale administratie en adviesorganen*, Brussel, 1994, pp. 42-44 en 242-245 (Miscellanea archivistica. Studia, nr. 50); A. HENAU & M. VAN DEN WIJNGAERT, *België op de bon. Rantsoenering en voedselvoorziening onder Duitse bezetting 1940-1944*, Leuven, 1986, pp. 44-48 (met organigram van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie op p. 48); D. LUYTEN, *Het sociale en economische leven [...]*, pp. 72-75 (met hetzelfde organigram op p. 73); S. LEFEVER, *De Boerenwacht in de Vlaamse provincies (1940-1944)*, K.U.Leuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1974, pp. 3-6 en J.-M. YANTE, *L'administration belge pendant les deux conflits mondiaux*, in: F. RUGGE (dir.), *L'administration et la gestion de crise: le cas de la guerre*, Bruxelles, 2000, p. 67 (Cahiers d'Histoire de l'Administration, nr. 6). Zie voor een algemene duiding van de politiek van de secretarissen-generaal: M. VAN DEN WIJNGAERT, *Het beleid van het comité van secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse bezetting 1940-1944*, Brussel, 1975. Het archief van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (m.i.v. de Boerenwacht) berust in het Algemeen Rijksarchief in Brussel. D. MARTIN & J. GOTOVITCH, *Eerste en Tweede Wereldoorlog*, in: P. VAN DEN EECKHOUT & G. VANTHEMSCHE, *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-20ste eeuw*, Brussel, 1999, p. 548.

68. Zie voor een algemene situering van deze thematiek: W. DE BOCK, *De mooiste jaren van een generatie. De Nieuwe Orde in België voor, tijdens en na WO II*, Berchem, 1982, pp. 17-34; B. DE WEVER, *De schaduw van de leider. Joris van Severen en het na-oorlogs Vlaams-nationalisme (1945-1970)*, in: *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, jg. 31, 2001, nr. 1-2, pp. 177-252; F. SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, Leuven-Gent, 1994. Onder meer Paul Persyn, Leopold Van Herzele en Franz Van Dorpe, die actief waren geweest binnen het Verdinaso, waren in dienst van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie: J. CREVE, *Persyn, Paul*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, pp. 2462-2463; J. CREVE, *Herzele, Pol (eigenlijk Leopold) van*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, p. 1438 en R. VANLANDSCHOOT, *Dorpe, Frantz van*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 1, pp. 978-979.

Onder hen was ook Willem Melis, die van 1940 tot 1944 hoofd-directeur was van de Dienst Pers en Propaganda van het Algemeen Secretariaat. Melis was net als Meuwissen tijdens zijn studententijd actief in het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond. Hij schreef zich in als advocaat bij de balie van Dendermonde. Van 1934 tot 1938 was hij één van de belangrijkste medestanders van Van Severen en lag hij mee aan de basis van de zgn. Nieuwe Marsrichting van het Verdinaso. Melis was enige tijd redacteur van *Hier Dinaso!*, dat onder zijn leiding opvallend gematigder was, maar trok zich in 1938 terug uit het Verdinaso, onder meer uit onvrede over de blijvende dominantie van de Dinaso Militanten Orde.⁶⁹

Vriend en vijand zouden na de Tweede Wereldoorlog de Dienst Pers en Propaganda beschouwen als de best werkende en meest productieve van de hele Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie; die ‘verdienste’ is grotendeels op het conto van Melis te schrijven.⁷⁰ De activiteit van zijn dienst was inderdaad immens. Het weekblad *Volk en Bodem* was het belangrijkste propagandakanaal. Tweewekelijks verscheen voorts *Handel en Distributie* en maandelijks werden daarbovenop een tiental gespecialiseerde bladen uitgebracht. Ook werden meerdere tentoonstellingen gehouden en kwam er een propagandafilm en een huldeboek uit.⁷¹ Al die pogingen ten spijt slaagde de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie er nooit ook maar enigszins in om de sympathie van de bevolking te winnen; daarvoor was haar karakter te verplichtend en was ze al te zeer gelieerd aan de bezetter.⁷²

Na de Tweede Wereldoorlog volgde dan ook de ontzuivering; talrijke gewezen personeelsleden waren onderhevig aan repressiemaatregelen. Corporatieleider Meuwissen werd veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, waarvan een deel voorwaardelijk; hij kreeg in 1964 eerherstel.⁷³ Hoofd-directeur Melis kon niets ten laste gelegd worden. Hij werd nadien journalist bij *De Standaard* en *De Vlaamse Linie* en zette zich in voor de economische ontwikkeling van het Waasland.⁷⁴

69. E. VANDEWALLE & G. DURNEZ, *Melis, Willem L.M.J.*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, pp. 2031-2032. Het archief van Willem Melis met betrekking tot zijn Verdinasoperiode bevindt zich in het fonds Van Severen van het Universiteitsarchief van de K.U.Leuven, maar is nog niet geïnventariseerd.

70. Emiel De Winter drukte zijn appreciatie als volgt uit: “Voor mij was het, die hele tijd, een geruststelling Willem Melis aan mijn zijde te hebben als de trouwe tolk van mijn beleid tegenover de publieke opinie. Ik blijf hem daarvoor in hoge mate dankbaar”. E. DE WINTER, *Willem Melis in de jaren 1940-1944*, in: A. DE BRUYNE, *Bijdragen tot de geschiedenis van een generatie. Een liber amicorum voor mr. Willem Melis (31 juli 1907-1977)*, Kemzeke, 1977, p. 164. F. Baudhuin was cynischer in zijn oordeel: “[...] le service de presse et de propagande a été proluxe. [...] si le papier avait nourri, la C.N.A.A. aurait merveilleusement résolu le problème de l’alimentation en temps de guerre”. F. BAUDHUIN, *L’économie belge [...]*, pp. 160-161.

71. F. BAUDHUIN, *L’économie belge [...]*, pp. 160-161; E. DE WINTER, *Willem Melis in de jaren 1940-1944*, pp. 160-164.

72. S. LEFEVER, *De Boerenwacht in de Vlaamse provincies [...]*, p. 6.

73. L. VOS, *Meuwissen, Piet [...]*, pp. 2048-2049.

74. E. VANDEWALLE & G. DURNEZ, *Melis, Willem L.M.J. [...]*, pp. 2031-2032.

Het BF werd door zijn vroegere algemeen secretaris onvermijdelijk geassocieerd met de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie en kon zich nadien nog maar moeilijk van die oorlogssmet ontdoen; de ambitie om de BB te counteren moest de facto definitief begraven worden. Temeer omdat diezelfde BB op advies van kardinaal Van Roey er bewust voor had gekozen om buiten de collaboratie te blijven en daarom slechts node had meegewerkt aan het beleid van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie. Achter de schermen was de BB erin geslaagd om zijn vooroorlogse structuren te behouden en had de organisatie zoveel mogelijk een obstructiepolitiek gevoerd. Het hoeft geen betoog dat de BB daardoor bij de bevrijding in een zeer gunstig daglicht kwam te staan bij de landbouwers.⁷⁵

Het Algemeen Boerensyndicaat als alternatief na de Tweede Wereldoorlog

Toen in het najaar van 1962 de drielandacties, die op 11 november van dat jaar zouden leiden tot de stichting van het ABS, voet aan de grond kregen in Vlaanderen, verleende de in het Waasland gekende dokter Gerard De Paep (1898-1985) zijn medewerking. De Paep was het elfde kind uit een welstellend landbouwersgezin uit Melsele en engageerde zich verregaand in de Vlaamse beweging. In de nadagen van de Eerste Wereldoorlog had hij zich ingeschreven als student geneeskunde aan de vernerlandse Gentse Rijksuniversiteit, waardoor hij nadien gedwongen was om zijn studies onder een schuilnaam verder te zetten aan de Université Libre de Bruxelles. In 1925 vestigde hij zich als geneesheer-chirurg in Beveren. In de jaren dertig was hij Oost-Vlaams provincieraadslid en gedeputeerde achtereenvolgens voor de Frontpartij en het Vlaams Nationaal Blok. Bij de Duitse inval bleef hij op post als gedeputeerde; in de loop van 1943 nam hij tijdelijk het gouverneurschap van Oost-Vlaanderen waar. Als gewezen lid van het Vlaams Nationaal Verbond en celleider van de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) werd De Paep bij de bevrijding met onmiddellijke ingang geschorst als gedeputeerde en provincieraadslid. Tot 1950 zat hij een gevangenisstraf uit; pas in 1962 werd hij volledig in zijn rechten hersteld.⁷⁶

De Paep trad meerdere malen op als spreker op landbouwersvergaderingen en -betogingen in Oost-Vlaanderen.⁷⁷ Welke motieven schuilden er achter zijn handel-

75. L. VAN MOLLE, *Ieder voor allen [...]*, pp. 307-321.

76. B. DE WEVER, *Paep, Gerard de*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, pp. 2386-2387; J. VAN REMOORTERE, *Dr. Gerard de Paep. Een leven van volksverbonden trouw*, Beveren, 1989; N. WOUTERS, *Gerard De Paep*, in: T. VALCKE (ed.), *De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu. Deel 4. Biografieën van twintigste-eeuwse beleidsmakers*, Gent, 2003, pp. 245-255.

77. KADOC, Archief van de Centrale Bestuurs- en Adviesorganen van de BB/Aanvullingen (hierna aangehaald als CBA Aanvullingen), nr. 49A UPA Drietand 1962-1964: Verslagen opziener R. Weynants van 8 september 1962 en 10 oktober 1962 over arrondissementsverband Sint-

wijze? De inhoud van zijn woordelijk overgeleverde toespraak op de betoging van 30 september 1962 biedt ons in dat opzicht enkele verhelderende inzichten. Hij begon zijn toespraak met een schets van de landbouwmalaise. Daarna stond hij uitgebreid stil bij de welvaart en de sociale zekerheid van de arbeiders. In schril contrast daarmee stond de toestand van de landbouwers, die ondanks inspanningen om hun bedrijf te moderniseren, vrouw en kinderen moesten inschakelen en wier producten zo goed als waardeloos waren geworden. De oorzaak van deze achteruitgang lag volgens De Paep bij de slechte verdedigers van de landbouwbelangen. Hiermee doelde hij in de eerste plaats op de BB. Hij trok van leer tegen het falende overheidsbeleid en eiste een afdoende bescherming van de binnenlandse markt tegen buitenlandse producten. Volgens De Paep was de tijd van beloften en eisenprogramma's voorbij en moesten nu eindelijk daden volgen. De betogingen luidden zijns inziens het begin in van een *“blijvende strijd om sociale rechtvaardigheid voor de boerenstand”*.⁷⁸

De BB stelde het altijd voor alsof de sprekers op de drietandbetogingen uiterst demagogisch te werk gingen, maar dit lijkt ons, afgaand op de overgeleverde tekst, niet op te gaan voor De Paep. Zijn toespraak kenmerkt zich integendeel door logische redeneringen en schetst een relatief waarheidsgetrouw beeld van de situatie. De inzet van De Paep voor de drietandacties moet op de eerste plaats verklaard worden door zijn diepgaande sociale bewogenheid en het inlevingsvermogen, dat hij, zelf ook een landbouwerszoon, kon opbrengen voor de betogende landbouwers. Zijn afkeer voor de BB is een tweede versterkende factor. Hoe hoog die medewerking van De Paep aan de drietandacties de BB wel zat, bleek in bedekte termen uit de reactie van het blad *De Boer* op de oprichting van het ABS: *“Waar de Waalse boeren deze keer zo verstandig geweest zijn binnen bestaande groeperingen te ageren en er zich wel voor behoed hebben door nieuwe splintergroeperingen hun rangen verder te verdelen, hebben sommige Vlaamse boeren zich blijkbaar laten overtuigen dat wij aan het Boerenfront nog niet genoeg hadden. Naargelang van de streken vinden wij aan de wieg van een nieuw syndicaat, waarvan de oprichting onlangs werd medegedeeld, geneesheren, veeartsen, advocaten, politieke mandatarissen, veevoederfabrikanten, veevoederhandelaars en zelfs rijksambtenaren.”*⁷⁹

Voor de goede verstaander was het overduidelijk dat de term 'geneesheren' op niemand anders dan De Paep kon slaan, om de eenvoudige reden dat er afgezien van De Paep geen enkele andere geneesheer publiekelijk zijn steun had betuigd. Na de stichting van het ABS zou De Paep, die vanaf 1965 als senator voor de

Niklaas: verslag J. Jaspers over vergadering 6 november en verslag AVV-directielid L. Van Welden van 19 november 1962 over oprichtingsvergadering ABS-afdeling in Aalst.

78. Samenvatting van de toespraak van Gerard De Paep op de betoging van Sint-Niklaas van 30 september. De tekst is integraal afgedrukt in Boerenbetogingen in Vlaanderen gaan verder, in: *Landbouwleven*, 6 oktober 1962, p. 9 (ook citaat).

79. Eendracht of broedertwisten, in: *De Boer*, 24 november 1962.

Volksunie zetelde, zich op vraag van de nieuwe organisatie zelf afzijdig houden van het ABS, alhoewel zijn sympathie er zo goed als zeker wel bleef naar uitgaan.

Het ABS stelde in zijn beginselverklaring immers uitdrukkelijk “*dat het buiten en boven gelijk welke politieke strekking of partij staat*”.⁸⁰ Uiteraard stond het vooroorlogse voorbeeld van het BF, dat zich blijvend verbrand had aan zijn contacten met het Vlaams Nationaal Verbond en zijn collaboratie met de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie de ABS-bestuursleden hierbij voor ogen, maar dit principe was in de eerste plaats toch een reactie op de enge vermenging tussen politiek en belangenverdediging bij de BB.⁸¹ Als één van de drie standsorganisaties binnen de Christelijke Volkspartij (CVP) plaatste de BB via zijn arrondissementsverbonden zijn eigen vertegenwoordigers op de kieslijsten van die partij. De BB beklemtoonde altijd dat hijzelf geen politieke organisatie was, maar riep wel bij elke verkiezing de landbouwers op te stemmen voor de Christelijke Volkspartij. *De Boer* bevatte ook telkens propagandakaternen met het landbouwprogramma van de Christelijke Volkspartij.⁸² Tussen 1946 en 1985 leverde de bond meestal ongeveer één vierde van de CVP-parlementsleden.⁸³ Vervolgens was de voorzitter van de BB gewoontegetrouw een politicus: senator Maurice Van Hemelrijck (1901-1964) zette anno 1962 de traditie van Joris Helleputte (1852-1925) en Gilbert Mullie (1876-1962) verder.⁸⁴ In 1962 vervulden bovendien enkele landbouwers die in het hoofdbestuur, op het dagelijks bestuur na het belangrijkste bestuursorgaan van de BB, zetelden, een parlementair mandaat.⁸⁵ De BB verdedigde zijn exclusieve binding met de Christelijke Volkspartij met het uiterst pragmatische, maar erg steekhoudende argument dat hij op die manier een invloed kon

80. Beginselverklaring, in: *De Drietand*, januari 1963. De tekst is ook integraal opgenomen in onze verhandeling: B. COPPEIN, *Met de drietand in de rug! [...]*, bijlage 5.

81. Eigen verzameling documenten, interview met Willy Persyn door Bart Coppein, Wingene, 8 oktober 2001; eigen verzameling documenten, brief van Willy Persyn aan Bart Coppein, Wingene, 10 oktober 2001. Het kan echter ook gezien worden als een strategische keuze, waardoor het ABS zich tot alle Vlaamse politieke partijen kon richten en hen beoordelen op hun verdiensten. Die interpretatie lijkt echter vooral op te gaan voor het voorzitterschap van Quaghebeur en Adriaens en niet voor de beginperiode.

82. Zie bijvoorbeeld voor de verkiezingen van 1958 en 1961: 1 juni '58. Een uiterst gewichtige dag, in: *De Boer*, 3 mei 1958; Verkiezingskatern, in: *De Boer*, 17 mei 1958; Uw stem: een doelpunt, in: *De Boer*, 4 maart 1961; Wat boeren en tuinders willen, in: *De Boer*, 11 maart 1961; Verkiezingsbladen, in: *De Boer*, 18 maart 1961.

83. L. VAN MOLLE, *Ieder voor allen [...]*, p. 326.

84. Van Hemelrijck zou echter de laatste BB-voorzitter met een parlementair mandaat blijken te zijn. Zijn opvolger Constant Boon stelde bij zijn aantreden expliciet dat “*de voorzitter van een boerenorganisatie de handen vrij moet hebben*”. KADOC, CBA, 6.3.2.2.4: Verslag van Bondsraad, 26 oktober 1964.

85. KADOC, CBA, 6.3.2.1.1: Ledenlijsten van Hoofdbestuur en Bondsraad; eigen verzameling documenten, interview met Jan Hinnkens door Bart Coppein, Heverlee, 29 november 2001.

verwerven, die buiten verhouding was tot de minderheidsgroep die hij vertegenwoordigde.⁸⁶ De drietandacties maakten duidelijk dat een deel van de landbouwers met die uitleg geen genoegen meer nam. Zij percipieerden de sterke partijtucht binnen de Christelijke Volkspartij als een belemmering voor een daadwerkelijke verdediging van de belangen van de landbouwers: “Onze boerenvertegenwoordigers stemmen nooit neen, wanneer de CVP in de regering zit.”⁸⁷ Zij verkozen daarom dat de BB zich buiten de politiek zou plaatsen.⁸⁸

De apolitieke houding van het ABS moest vooral op de hogere echelons waargemaakt worden, maar bleek in de praktijk een bijzonder lastig, niet altijd even gemakkelijk te verwezenlijken ideaal. Volgens het algemeen reglement moest een bestuurslid van het ABS zijn ontslag indienen wanneer hij een politiek mandaat vervulde of zich hiervoor kandidaat stelde.⁸⁹ Er werd een uitzondering voorzien voor de gemeentepolitiek. ABS-bestuursleden die verkozen werden in de gemeenteraad, hielden zich immers enkel bezig met lokale aangelegenheden en betekenden geen gevaar voor de apolitieke identiteit van het ABS.⁹⁰ In vele gemeenten werden landbouwers die ABS-leden waren en zich verkiesbaar wilden stellen voor de lokale gemeenteraadsverkiezingen, geweerd van de plaatselijke CVP-lijst en moesten ze noodgedwongen eigen lijsten oprichten of op lijsten van andere partijen gaan staan.⁹¹

De zaken lagen veel delicates op de hogere echelons. Er werd angstvallig over gewaakt dat het ABS politiek geen kleur bekende omdat men vreesde dat leden met een andere opinie anders voor het hoofd zouden kunnen gestoten worden en

86. De organisatie en de belangenverdediging van boeren en tuinders, in: *De Boer*, 5 januari 1963; eigen verzameling documenten, interview met Jan Hinnekens door Bart Coppein, Heverlee, 29 november 2001.

87. KADOC, CBA Aanvullingen, nr. 49A: Drietandpamflet uit Buggenhout. Dezelfde stelling wordt aangebracht in: C. DE STOOP, *De bres*, Amsterdam, 2000, p. 143; [A. PERSOON], Bij de publicatie van onze beginselverklaring, in: *De Drietand*, februari 1963.

88. De voorzitter van de boerengilde van Elen stelde bijvoorbeeld dat de “boeren beter in blok buiten de politieke strekkingen zouden staan om alzo beter te vechten zonder te moeten kijken naar vriendjes”. KADOC, CBA Aanvullingen, nr. 49A: Verslag van opziener De Roover van 13 augustus 1962 over bestuursvergadering van boerengilde Elen.

89. De woordelijke bepaling was vervat in artikel 10, zevende bepaling: “Tot de functie van bestuurslid van ondergewest, gewest, provincie en interprovincie is ieder lid uitgesloten, dat een politiek mandaat bekleedt of zich hiervoor kandidaat stelt (gemeentebestuur uitgezonderd). Stellen deze bestuursleden zich kandidaat voor een politiek mandaat, dan nemen zij hierdoor automatisch ontslag als bestuurslid tot na de volgende verkiezingen voor provincie, kamer en senaat.” Zie voor de tekst van het Algemeen Reglement: B. COPPEIN, *Met de drietand in de rug!* [...], bijlage 6.

90. Eigen verzameling documenten, interview met Albert Persoon door Bart Coppein, Berlare, 7 september 2001.

91. Bedenkingen bij de gemeenteverkiezingen, in: *De Drietand*, 15 oktober 1964.

men geenszins in een 'BB-context' wilde terechtkomen.⁹² De leden werden volledig vrijgelaten in hun keuze voor een politieke partij. Dit stond in scherp contrast met de BB. De Interprovinciale Raad (IPR) raadde de ABS-leden enkel aan om naamstemmen te geven en zeker geen lijststemmen. In de aanloop naar de verkiezingen mochten geen ABS-vergaderingen meer gehouden worden om te vermijden dat ze zouden misbruikt worden voor kiespropaganda.⁹³

Bij de verkiezingen van 31 maart 1968 stelde ABS-voorzitter Willy Persyn (°1923) zich kandidaat op de senaatslijst van de Volksunie voor het arrondissement Roeselare-Tielt. Als gevolg daarvan nam hij, conform het algemeen reglement van het ABS, ontslag als voorzitter. Persyn werd ook effectief verkozen en zetelde tot 1978 in de Senaat voor de Volksunie, waar hij zich logischerwijze vooral inzette voor de commissie van Landbouw en Middenstand en er een andere stem dan de CVP-vertegenwoordigers van de BB liet horen.⁹⁴ Een aantal ABS-leden was bijzonder enthousiast over zijn verkiezing, zoals onder meer bleek uit een lezersbrief: *"Eindelijk hebben wij nu ook een vertegenwoordiger, die onze belangen met kracht zal verdedigen. Onze voorzitter gaat naar de Senaat. Hij was er van overtuigd dat men zonder politiek weerloos staat tegenover de anderen. [...] Ik begrijp dan ook het standpunt van het ABS niet op dat gebied."*⁹⁵

De Drietand probeerde die verzuchtingen te counteren door op de problemen te wijzen die zich zouden hebben voorgedaan indien Persyn zijn voorzittersfunctie had gecombineerd met een parlementair mandaat: Persyn zou als voorzitter ongetwijfeld geremd geweest zijn door de partijtucht waaraan hij als senator onderhevig was. Daarnaast werd aangevoerd dat het een persoonlijke beslissing was geweest van Persyn en dat die harde bepaling van het algemeen reglement noodzakelijk was om de syndicale identiteit van het ABS te vrijwaren van politieke invloeden.⁹⁶

De jonge landbouwer Frans Van Ransbeeck werd op de IPR-vergadering van 8 september 1968 verkozen tot opvolger van Persyn als ABS-voorzitter. De werkelijke

92. Syndikaat en politiek, in: *De Drietand*, 15 december 1963; Zin en onzin in de politiek, in: *De Drietand*, 25 mei 1968; eigen verzameling documenten, interview met Albert Persoon door Bart Coppein, Berlare, 7 september 2001.

93. Het ABS en de komende verkiezingen, in: *De Drietand*, 10 april 1965; De verkiezingen van 23 mei, in: *De Drietand*, 15 mei 1965.

94. B. DE WEVER, *Persyn, Willy*, in: R. DE SCHRYVER (red.), *NEVB [...]*, dl. 2, p. 2463; Het ABS heeft een nieuwe Algemene Voorzitter, in: *De Drietand*, 5 november 1966; eigen verzameling documenten, interview met Willy Persyn door Bart Coppein, Wingene, 8 oktober 2001; eigen verzameling documenten, brief van Willy Persyn aan Bart Coppein, Wingene, 10 oktober 2001.

95. Het ABS en de politiek, in: *De Drietand*, 20 april 1968. Dat de verkiezing van Persyn verschillende reacties uitlokte, werd bevestigd door Persyn zelf en door Persoon. Eigen verzameling documenten, brief van Willy Persyn aan Bart Coppein, Wingene, 10 oktober 2001; eigen verzameling documenten, interview met Albert Persoon door Bart Coppein, Berlare, 7 september 2001.

96. Bedenking bij het ABS en de politiek, in: *De Drietand*, 20 april 1968; Zin en onzin in de politiek, in: *De Drietand*, 25 mei 1968.

macht binnen de IPR berustte op dat moment eigenlijk bij de voorzitter van de West-Vlaamse afdeling van het ABS, Valère Quaghebeur, maar die had zich, zich schikkend naar het algemeen reglement van het ABS, moeten terugtrekken als kandidaat-ABS-voorzitter omdat hij bij diezelfde verkiezingen van 1968 door zijn pachtheer, de Ieperse PVV-senator Hilaire Lahaye, benaderd was om te zetelen als gecoöpteerd senator voor de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang en daardoor zijn 'politieke onschuld' had verloren.⁹⁷ Daar ligt naast vele andere één van de oorzaken voor de afscheuring van de West-Vlaamse vleugel van het ABS in 1969.

Getrokken voren

De op het eerste gezicht verrassende verhouding tussen Vlaamse landbouworganisaties en Vlaams-nationalistische partijen in de twintigste eeuw is bij nader inzicht een fascinerend onderzoeksveld gebleken, dat zich bevindt op het kruispunt van de politieke en sociaal-economische geschiedenis en waar de vruchten nog grotendeels geoogst moeten worden. Het onderwerp is tot nu toe alleen zijdelings aan bod gekomen in *Ieder voor allen* van Leen Van Molle en in twee onuitgegeven verhandelingen. De verhandeling van Patrick De Cauwer blijft tot nader order het referentiewerk over het BF, hoewel de onderzoeksmethode, de bibliografie en het voetnotenapparaat een aantal ernstige tekortkomingen vertonen. Wat het ABS betreft, is er tot op heden alleen onze eigen verhandeling, die zich gehandicappt zag door het verbod tot inzage in het ABS-archief en daarom voornamelijk steunt op BB-archief, ledenbladen en interviews met ooggetuigen.

In het vorige deel van dit artikel hebben we bij wijze van kennismaking de historiografische achterstand verklaard en het terrein afgebakend aan de hand van een summier bronnenoverzicht op basis van onze eigen ervaringen en organisatieschetsen van de kleinere, landbouworganisaties naast de BB, waarvan in de marge op de dominante invloed werd gewezen. In dit deel hebben we aan de hand van een aantal weloverwogen casussen onderzocht in welke mate Vlaams-nationalistische partijen in hun programma's aandacht besteed hebben aan landbouw en in welke mate die eventuele aandacht zich vertaald heeft in contacten met Vlaams-nationalistische partijen.

De landbouwprogramma's van de Dinaso Boeren- en Vlasserscorporatie kenmerkten zich vooral door hun sterke corporatistische inslag, die er het wezen van uitmaakte. De Dinaso Boerencorporatie beschouwde zowel de BB als het BF als vertegenwoordigers van een nutteloze klassenstrijd en stelde de gezamenlijke organisatie van boeren en landarbeiders in haar eigen schoot, op haar beurt ingebed in het Verbond van Dinaso Corporaties en politiek geruggensteund door

97. Zie in detail: B. COPPEIN, *Met de drieland in de rug!* [...], pp. 115-118.

het Verdinaso, voor als het enige alternatief. In essentie onderscheidde de Dinaso Boerencorporatie dezelfde kernproblemen als de BB en het BF in haar analyse van de landbouwsector, met name de problematische prijszetting en de geringe pachtzekerheid. Afgezien van enkele eigen accenten, zoals het principe van de landverdeling, de corporatistische prijsbepaling en in mindere mate de intergenerationele overdraagbaarheid van de pacht (wat eigenlijk slechts een vertaling was van de courante traditie), nam ook de Dinaso Boerencorporatie echter haar toevlucht tot de klassieke recepten van protectionisme, landbouwonderwijs en sociaal-economische ondersteuning, die ook de kern vormden van de BB- en BF-programma's van de jaren dertig. We menen te mogen besluiten dat alvast voor het Verdinaso landbouw geen 'minder belang' was. Deze bevinding is in tegenspraak met de spontane vooronderstellingen en nodigt uit om ook het landbouwstandpunt van het Vlaamse Front, het Vlaams Nationaal Verbond en de Volksunie onder de loep te nemen.

Dat er wel degelijk in Vlaanderen persoonlijke netwerken waren tussen landbouworganisaties en Vlaams-nationalistische partijen, maar, behoudens de Tweede Wereldoorlog, niet echt institutionele verankeringen, hebben we toegevoegd voor het BF en het ABS door te focussen op een aantal brugfiguren en scharnierepisodes. Dat de secretaris van het BF, Piet Meuwissen werd benoemd tot corporatieleider van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie en dat de gewezen VNV-er Gerard De Paep actief meewerkte aan de propaganda van de drietandacties lag in de logische lijn der verwachtingen en was in grote mate een gevolg van het feitelijk overwicht van de BB in Vlaanderen, die bijna automatisch leidde tot een onvermijdelijke polarisatie en een als het ware natuurlijke samenwerking van de tegenstanders van de BB. Dat die politieke contacten niet zonder gevaar zijn gebleken, hebben we eveneens geduid: het BF moest na de Tweede Wereldoorlog ervaren dat zijn gerichtheid op het Vlaams Nationaal Verbond en de collaboratie van zijn secretaris met de bezetter in de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie hem bij dat deel van de landbouwbevolking, dat zich in het anti-BB-kamp bevond, onaanvaardbaar maakte en dat de roep van die landbouwers om een alternatief voor de BB uiteindelijk in de drietandacties van 1962 culmineerde in de oprichting van een nieuwe landbouworganisatie, het ABS. Die jonge organisatie mat zichzelf een apolitieke, neutrale houding aan, maar moest met de verkiezing van haar gewezen voorzitter, Willy Persyn, tot senator voor de Volksunie en de diepe verdeeldheid binnen de Interprovinciale Raad, die daarop volgde en uiteindelijk mee leidde tot de afscheuring van haar West-Vlaamse vleugel in 1969 – een situatie waaraan pas in 1974 een eind kon worden gemaakt –, aan den lijve ervaren dat dat principe in de praktijk niet altijd even gemakkelijk vol te houden was.

We beseffen dat er nog vele voren moeten getrokken worden, zo bijvoorbeeld met betrekking tot de precieze rol van het Vlaams Nationaal Verbond in de oprichting van het BF of het beleid van de Nationale Landbouw- en Voedings-

corporatie en haar verhouding met de landbouworganisaties. Als we bij de lezer echter belangstelling hebben kunnen wekken voor deze vragen, durven we hopen dat zijn nieuwsgierigheid hem ertoe zal aanzetten om op zijn beurt enkele aren van het veld om te ploegen.